

Marta Barone—Potopljeni grad

Mladiću

“Od cijelog čovjeka ostaje tek dio govora. Najčešće jedan dio. Dio govora.”

—JOSIF BRODSKI

“Nije dovoljno odbiti Legiju časti: ne treba je ni zaslužiti.”

—ERIK SATIE

Martingala: *jouer à la* – u igrama na sreću, udvostručavanje uloga nakon svakog gubitka.

I. Prvi Kitež

Ova priča ima dva početka: najmanje dva, zato što je, kao i sa svime u životu, teško utvrditi što otpočinja i kada, kakav se koloplet slučajnosti krije iza naoko nasumičnog događaja, koje se lice u nekom minulom trenutku okrenulo prema drugom licu, pokrenuvši tako lavinu slučajnih zbivanja i bića zbog kojih i mi postojimo. Prije svega—to tvrdim s priličnom sigurnošću—rodila sam se. Godina je bila 1987., bio je ožujak i sniježilo je. Moji su se roditelji upoznali samo nekoliko godina prije, a tri godine poslije zauvijek će se razići.

Rodila me žena s rupom u glavi. Trinaest godina ranije, moja je majka doživjela nesreću. Ostala sam u rodilištu tjedan dana zbog apstinencijske krize od antiepileptika koje je ona i dalje morala uzimati. Nesreća, koma i operacija ostavili su joj tek blago udubljenje na dijelu glave na kojem joj je okrhnut komadić lubanje, a zamijenila ga je metalna mrežica koju je s vremenom prekrila njezina tanka, paperjasta kosa. Uvijek spava na drugoj strani, i dalje je boli dio glave koji nema.

Bilo kako bilo, moglo bi se reći da sam iz te rupe ni knula ja. Čitavo moje postojanje ovisi o rani, otvorenim

vratima nad ponorom mogućnosti. Kad je moja majka u dobi od dvadeset tri godine pala s motocikla, s čovjekom koji je vozio išla je po dokumente za njihovo vjenčanje. Na kraju se ipak nisu vjenčali. I tako je, u nekom smislu, putanja moje majke koja tada to još nije bila, djevojke izdužena lica sa starih fotografija, tijela prosuta po asfaltu provincijske ceste, ocrtala novu, nepovratnu putanju iz koje će poslije proklijati moja.

Drugi početak priče, iako mi to tada nije bilo ni nakraj pameti, podudara se sa zalaskom dvadeset šeste godine moga života, kada sam otišla od kuće i iz grada u kojem sam provela čitav život, i preselila se u Milano. Stanovala sam u garsonijeri na trećem katu zgrade iz dvadesetih godina. Imala je parkete i malu, bijelu kuhinju stiješnjen u kutu, i sve do večeri bila je okupana svjetlom—poslije mi je to postalo zamorno, ali tada još ne. Bio je to prvi stan koji je bio samo moj i voljela sam ga gotovo kao što se voli osobu.

Preko tjedna bila sam sama. Izašla bih rano ujutro i besciljno lutala gradom. Bio je početak rujna, pozna se žega nakon hladnog i kišnog ljeta prelijevala po još pustim ulicama. Za uglom moje ulice, u ulici nebeskog imena Beato Angelico ponekad se s nekog visokog balkona čulo spokojno kliktanje kanarinca, i po tom pjevu—tom prepoznatljivom pjevu koji zvuči poput riječi “c v r k u t a v o”, a koji se ponavlja sve dok ne završi dugačkim, visokim tonom—još sam znala raspoznati malino kanarinca (i načas bi se nad pločnik nadvila nježna sjena volijere u kojoj smo ujak i ja čuvali gnijezda dok sam bila mala, i njezin zelen, zamaman miris). U nepomičnom zraku, opustjele zgrade

fakulteta prirodnih znanosti u mom kvartu izgledale su kao da su tisućljećima prazne. Znala sam po čitave dane šetati, nasumično skretati u ulice, tek bih povremeno na mobitelu provjerila gdje sam završila. Grad mi je bio potpuno nepoznat, a nepoznata sam bila i ja njemu, to mi je ulijevalo neku sigurnost.

Katkad bi iznenadan dašak vjetra oživio zrak. Tada bi mrlje oblaka klizile po fasadama, okupavši na trenutak u lokvi svjetlosti pokoji detalj: balkonsku ogradu od kovanog željeza, razjapljen ust na štukaturi krovnog prozora. Fasada bi nakratko promijenila boju, zatreperila pa se ponovno primirila. Smjestila bih se da čitam na klupama u sjeni. U gradskom parku u četvrti Porta Venezia mlada je žena u naručju držala malo dijete s pamučnim šeširićem, okrenuto prema stablu. Bacakajući nogama, dijete je zainteresirano promatralo deblo, a raširene dlanove naslonilo je na koru drveta. Ona se blijedo smiješila, jedna joj je obrva bila podignuta kao da čuva tajnu. Kad sam se uvečer podzemnom željeznicom vraćala kući, prošla bih ulicom u kojoj su veliki prozori Instituta za kemiju bacali jantarno svjetlo u tamu gustih, zagasitih krošnji brijestova. Jednom sam, u uličici uz Loretski trg prošla pored praonice rublja, unutra su bila tri mornara u ruskim odorama. Zapanjeno smo se pogledali kroz izlog, kao da je moja prisutnost jednako začudna kao i njihova. Ruski mornari u milanskoj praonici rublja! Slegnula sam ramenima—kako je i preporučljivo u takvim situacijama—i nastavila hodati.

Znao je proći cijeli dan a da ni s kim ne razmijenim ni riječi, što se prije rijetko događalo. U toj posvemašnjoj i dugoj šutnji, kao što noćni tajac šumove čini jasnijima, sve što sam promatrala izgledalo je neobično bistro, no to su bile

tek rasute, nepovezane slike bez ikakvog jasnog značenja, njihovo nizanje izazvalo bi u meni puko promatračko zanimanje. U tom bljesku, možda sam nekim djelićem svoga uma bila svjesna da ti prizori na meni ostavljaju traga; no ta je spoznaja spoznaje bila tako slabašna, tako krhka da bi smjesta iščeznula, a slike, sve beskrvnije, i dalje bi lelujale nad mutnim dnom. Nisam uopće pomišljala da između mene i svega toga postoji veza, ni kakva ta veza može biti.

Zapravo sam se osjećala kao da me se ništa ne tiče. Imala sam nešto novca na raspolaganju jer sam upravo dobila skromno nasljedstvo, što mi je omogućilo da živim još nekoliko mjeseci bez stalnih primanja, uz nevelike i neredovite prihode, čekajući da se nešto pokrene. Jer moralo se pokrenuti, nije bilo druge. Kriza je bila apstraktan, mutan pojam, nešto što me, jasno, kopkalo, ali nije moglo *stvarno* imati dugoročan učinak na moj život. Trebalo je samo čekati. Pa sam čekala. Da zaradim, čitala sam rukopise na talijanskom i francuskom za biblioteku strane književnosti u jednoj velikoj izdavačkoj kući. Zadaća mi je bila da procijenim jesu li potonji vrijedni eventualnog prijevoda na talijanski. Posao je bio miran, a mirna sam konačno bila i ja.

Samoća mi je bila nova dimenzija: nalik potpuno praznoj katedrali u kojoj svaki korak nerazmjerno odjekuje. Treba se kretati oprezno, ne obraćati suviše pozornosti na tu silnu jeku, na pojačavanje svakog podzemnog šuma. Bilo je zanimljivo, ali naporno. Dakako, vikendima me posjećivao dečko, N., koji je stanovao u obližnjem gradu. U Milanu sam imala prijatelje i često se s njima viđala. Ali običnim mi je danima teško padala ta nagla, nepregledna pustoš. Jednom sam se bez ikakva razloga rasplakala

za ručkom dok sam jela *cherry* rajčice iz plastičnog pakiranja. Kroz suze sam rastreseno pogledala ambalažu i tek tada opazila da na etiketi piše *Rajčice za znalce*. “Bože, kako malograđanski” pomislila sam, a slika same sebe kako ridad dok jedem rajčice za znalce bila je tako glupa da sam se smirila.

Nisam pisala. Godinama sam se vrtjela oko iste ideje koja nikad nije otišla dalje od niza namjera, skice emocija. Zнала sam o čemu želim pisati, ali nikako nisam uspijevala doći kako. Htjela sam samo da priča bude što je moguće različitija od moje. Zamišljeni roman koji je stalno mijenjao oblik puštala sam da luta, da mi glavom lebde njegovi iskrzani, nejasni obrisi, plavičasta izmaglica u koju bih povremeno zatočila neku “lijepu rečenicu” koja bi tamo i ostala, samotna i šuplja. Ponekad bi duh plavuše M., odsutne protagonistkinje (koja je promijenila nekoliko identiteta, ali narativna joj je svrha u suštini bila da bude mrtva), izronio iz sumaglice, no uspjela bih zabilježiti samo detalje: zlačane malje na golom potiljku, duga stopala, blago pogrbljena leđa. Htjela sam da postane cjelovito biće, no nisam je uspijevala uhvatiti u cjelini. Nepokolebljivo sam i djetinjje vjerovala da će se to zaista dogoditi. I na to je trebalo samo čekati, dovoljno je da o tome razmišljam.

Otprilike tri tjedna nakon što sam se preselila, posjetila me majka. Odvela sam je u šetnju kvartom; zastale smo pred natpisom koji je netko ispisao na zidu neda-leko moga stana pod bijelim prozorskim oknom, ni svoj ni na svome, i razmišljale o ironiji sudbine. Bio je blistav ljetni dan. U dvorištima kuća, iza ograda, šuštale su palme i eukaliptusi, nezgrapni i čudesni, kao da su ispalili iz

nečijeg sna. Šetale smo trgom Porta Venezia. Moja se majka kretala poput polagane, spokojne lađe, blagonaklono promatrajući grad i detalje koje sam joj pokazivala. Uopće se ne sjećam o čemu smo taj dan razgovarale, ali to nije ni važno: bio je to nastavak sretnog, neprekinutog razgovora koji oduvijek vodimo.

Ušle smo u knjižaru i ja sam se spustila u podrum. Ona je ostala u prizemlju da razgleda policu s knjigama o Prvom svjetskom ratu (razvila je blagu opsesiju tim razdobljem otkad je otišla u mirovinu i brinula se o povijesnom arhivu osnovne škole u kojoj je predavala posljednjih osamnaest godina svoje karijere). Kad sam se popela natrag i stupila na željezne stepenice nasred knjižare, okrenula se prema meni, nasmiješena i razdragana, i tad se nešto dogodilo, nešto strelovito, potrajalo je taman toliko da zakoračim na zadnju stepenicu: na trenutak mi se njezino lice učinilo dalekim i znakovitim, kao da je promatram u retrospektivi, kao da su se u tom trenu stopile prošlost, sadašnjost i budućnost, kao da je to već uspomena, jedna od onih kojima ne pridajemo važnost u trenutku kad se dogode i kojih se sjetimo tek poslije, kao trag nečeg u što nikad nismo uspjeli proniknuti: na trenutak sam ugledala svoju majku u vremenu. Potom sam došla na vrh stubišta, ona me upitala, “Jesi našla što?”, i to se čudnovato ganuće rasplinulo—sjetila sam ga se navečer, kad je već otišla. I dalje mi je bilo nedokučivo.

Tko sam ja? Nikad se to nisam zapitala. Prije svega, kao i svatko sa zrnom soli u glavi, osjećala sam popriličan zazor prema sebi. Nisam nikad ni osjetila potrebu da se to zapitam. Na minulo sam vrijeme gledala kao na jedan jedini dugi dan u čijoj se bistroj, blagoj svjetlosti činilo kao da se

čitav moj dotadašnji život odvio nekoliko sati ranije, i sve je još posve vidljivo. Naravno, iz kronoloških razloga—na kraju krajeva, i nisam baš u godinama—ali ima tu još nešto. Otkad imam sposobnost pamćenja, pamtim mnogo i savršeno bistro. Štoviše: osjećala sam, nejasno, ali ipak opipljivo, savršen kontinuitet svijesti koji sam o sebi imala s osam, dvanaest, dvadeset godina, i svijesti koju imam sada. Velik dio svega što sam vidjela ili iskusila, makar davno, čak i neke bizarne i zatomljene djetinje emocije, bio je opipljiv jednako kao i žuta keramička posuda u kojoj sada držim voće, cvrčak koji je preživio ljeto i sad mi usamljeno cvrči pod prozorom, ili gugutanje novorođenčeta u susjednom stanu koje se čuje kroz zidove. Nisam imala potrebu za prisjećanjem. Prošlost je bila jednolično prostranstvo.